

ENCARDIA

Οι Encardia είναι ένα ελληνικό συγκρότημα του οποίου η μουσική εμπνέεται από τον πολιτισμικό αέρα και το τοπίο των ελληνοφώνων περιοχών της Κάτω Ιταλίας της πεδιάδας του Σαλέντο, της Καλαβρίας και της Σικελίας.

Το ρεπερτόριό τους περιλαμβάνει μουσικές εκτελέσεις των παραδοσιακών γκρικάνικων τραγουδιών, ταραντέλες, ερωτικά τραγούδια και τραγούδια κοινωνικού περιεχομένου. Στόχος του συγκροτήματος είναι η επαφή και η πρόσληψη των τραγουδιών, του χορού, της Ελληνικής Κατωϊταλικής Διαλέκτου και της ζώσας παράδοσης των Ελλήνων της Νότιας Ιταλίας, μια γλώσσα, μια μουσική και μια παράδοση που χάνεται σιγά σιγά αφού λίγοι Έλληνες απέμειναν να τη μιλούν στις περιοχές του Ιταλικού Νότου.

Τα όργανα που έπαιξαν και παρουσίασαν οι μουσικοί ήταν το ακορντεόν, η κιθάρα, το μαντολίνο, το βιολί, τα παραδοσιακά ταμπορέλλα, οι καστανιέτες, και το νταούλι.

Η βιωματική αυτή παράσταση των ENCARDIA (έν καρδία) δόθηκε στο αμφιθέατρο του 6ου Γυμνασίου Ζωγράφου. Τα παιδιά ήρθαν σε επαφή με τα τραγούδια, το χορό αλλά και με τον εν γένει πολιτισμό των Ελλήνων της Νότιας Ιταλίας. Γνώρισαν την δημιουργική γλώσσα των Ελληνοφώνων, και τέλος χόρεψαν tarantella pizzica, αφού έμαθαν τα βασικά βήματα από τη χορεύτρια των encardia έναν χορό που είναι από τους αρχαιότερους της Μεσογείου.

Στα πλαίσια αυτής της επικείμενης παράστασης προετοιμάστηκαν οι μαθητές της Β και της Γ Γυμνασίου στο γνωστικό αντικείμενο της Νεοελληνικής Γλώσσας και των Λογοτεχνικών Νεοελληνικών κειμένων με αναφορές στην Κατωϊταλική Διάλεκτο, και με αφορμήσεις:

A. Ιδιωματικές γεωγραφικές παραλλαγές σε κείμενα (Παπαδιαμάντης τ' αγνάντεμα, ιδίωμα της Σκιάθου) όπου δηλώθηκε και η διαφοροποίηση ιδιώματος και διαλέκτου και έγινε εκτενής αναφορά στις διαλέκτους και στα ιδιώματα με πρόταξη την αναφορά στην Ανθρωπογεωγραφία και τη διάλεκτο της περιοχής της Magna Graecia ή Μεγάλη Έλλάς, (ονομασία που είχαν δώσει οι Ρωμαίοι στην επικράτεια των διαφόρων αρχαίων ελληνικών αποικιών στη Σικελία και τη Νότια Ιταλία).

B. Αναφορά και ανάλυση στους στίχους του τραγουδιού «άντρα μου πάει» ως παράλληλο κείμενο στην ανάλυση του λογοτεχνικού κειμένου «Ο Κάσπαρ Χάουζερ στην έρημη χώρα» του λογοτέχνη Δημήτρη Χατζή από το «Διπλό Βιβλίο» (1976), που πραγματεύεται το κοινωνικό φαινόμενο της οικονομικής μετανάστευσης. Μετά από τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, οι Ελληνοφώνοι των χωριών της Κάτω Ιταλίας έδιναν καθημερινά μάχη επιβίωσης. Οι περισσότεροι έφευγαν για τη Γερμανία, το Βέλγιο και την Ελβετία, ως εργάτες στη «μινιέρα», δηλαδή στο ορυχείο....

Άντρα μου πάει

Τέλω να μπριατζιεφτώ να μη πενσέφσω

Να κλάψω τσαι να γελάσω τέλω αρτε βράι

Μα μάλι' αράτζια έβο ε' να κανταλίσω

Στο φέγγο ε' να φωνάτσω ο άντρα μου πάει

Έγινε επίσης παρουσίαση αντιπροσωπευτικών ποιημάτων και τραγουδιών, ενώ κατά τη διάρκεια παρουσίασης των εθίμων του Δωδεκαημέρου, αναφερθήκαμε ιδιαίτερα στα κάλαντα της Κάτω Ιταλίας της περιοχής του Σαλέντο την Αστρίνα ή τη Στρίνα.

Κάλαντα που τραγουδιούνται από δυο ενήλικους τραγουδιστές που αυτοσχεδιάζουν μεταξύ τους ευχετικά τετράστιχα για τα μέλη της οικογένειας και τη γονιμότητα της γης. Γυρίζουν τα σπίτια του χωριού και τα αγροκτήματα τραγουδώντας συχνά με συνοδεία ακορντεόν, κιθάρας ή τριγώνου.

ΣΤΡΙΝΑ

Ήρταμο να σας φέρμε την Αστρίνα
Κορλιάνα που τη μάτε σε τολό.
Ε να μας δώκει πρέστο μα το πρίμα,
ήρταμο να σας φέρμε την Αστρίνα.
Απόι βω βλωώ και το μερτσάλι,
την κάτσα, την σκουνδέδα, το ροδούλι
και τη σβαρτή, βαρτή μερτσήν αγάλη.
Ήρταμα να της κάμαν αλλεγκρία.

Άγαλη: χωρίς γάλα
Αλλεγκρία: χαρά
Απόι: ύστερα
Άρτε: τώρα
(Α)στρίνα: κάλαντα
Βλωώ: ευλογώ
Εστά: έφθασα
Κάτσα: σουρωτήρι
Κορλιάνα: η καταγόμενη από το Κορλιάνο
Λιβιδάρι: κατώφλι
Μασσαρία: αγρόκτημα
Μερτσάλι: τσαπί
Ροδούλι: χτυπητήρι του τυριού
Σκουνδέδα: σκάλα
Τζενεράλη: αρχηγός του σπιτιού
Τσούρη: κύρης, πατέρας
Ώρια: ωραία

Η ΚΑΤΩΙΤΑΛΙΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ

1.Γεωγραφικά ιδιώματα και διάλεκτοι.

Η Ελληνική γλώσσα παρουσιάζει τοπικές παραλλαγές ή ιδιωματικές ποικιλίες. Στην ιδιωματική ποικιλία της γλώσσας μιας χώρας θεμελιώνεται η διαίρεση της σε ό,τι ονομάζουμε γεωγραφικά ιδιώματα και διαλέκτους.

Ιδίωμα είναι η μικρής έκτασης διαφοροποίηση από την κοινή νεοελληνική γλώσσα.. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται παραλλαγές όπως τα Επτανησιακά, τα Ευβοϊκά, τα Κυκλαδίτικα τα ηπειρώτικα , τα Στερεοελλαδίτικα κ.ά.

Διάλεκτο ονομάζουμε την εκτεταμένη διαφοροποίηση, παραλλαγή από την κοινή ελληνική γλώσσα. Οι παραλλαγές της γλώσσας, οι οποίες διαφέρουν από την Κοινή Νεοελληνική σε βαθμό πού σε πολλές περιπτώσεις καθίσταται δύσκολη έως αδύνατη η κατανόηση .

Οι διάλεκτοι της Ελληνικής γλώσσας είναι η Ποντιακή, τα Καππαδοκικά, η Τσακωνική και η Κατωϊταλική. Καταχρηστικά εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία και η Κυπριακή και η Κρητική, παρότι οι διαφορές τους από την Κοινή Νεοελληνική δεν θεωρούνται τόσο μεγάλες.

1.1. Κατωϊταλική Διάλεκτος

Η κατωϊταλική είναι διάλεκτος της Κοινής Νέας Ελληνικής γλώσσας, η οποία ομιλείται στην περιοχή της Μεγάλης Ελλάδας .Η συγκεκριμένη διαλεκτική ποικιλία είναι επίσης γνωστή με διάφορες εναλλακτικές ονομασίες, όπως Γραικάνικη, Grico, Ελληνομποβεσιανή και Ελληνοκαλαβρέζικη, για να αναφέρουμε ενδεικτικά μερικές. Στη νότια Ιταλία εντοπίζονται δύο ελληνικές γλωσσικές νησίδες. Η μια βρίσκεται στη νότια άκρη της Καλαβρίας (Reggio Calabria), γύρω από την Bova (πρωτεύουσα αυτής της ελληνόφωνης περιοχής), και ονομάζεται Bovesia. (Τριανταφυλλίδης 1981: 296) Περιλαμβάνει τα εξής χωριά (πέρα από τη Bova): Roghudi, Chorio di Roghudi, Roccaforte del Greco, Condofuri, Gallicianò και Amendolèa.

Η άλλη νησίδα βρίσκεται στην Απουλία, στην περιοχή του Salento, νότια της πόλης Lecce, και ονομάζεται Grecìa. Περιλαμβάνει τα χωριά: Calimera, Castrignano dei Greci, Corigliano d'Otranto, Zollino, Sternatia, Martano, Martignano, Melpignano και Soleto (Τριανταφυλλίδης Νεοελληνική Διαλεκτολογία , 1981 , σελ.296).

Όσον αφορά την παρουσία της ελληνικής γλώσσας στις περιοχές αυτές, έχουν διατυπωθεί δύο διαφορετικές θεωρίες.

Σύμφωνα με την πρώτη από αυτές, τα ελληνικά της περιοχής χρονολογούνται κατά τη βυζαντινή εποχή, όταν Έλληνες από τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία (προερχόμενοι από την Πελοπόννησο, την Ήπειρο, τη Στερεά Ελλάδα, την Εύβοια και τον Πόντο) εγκαταστάθηκαν στην νότια Ιταλία.

Η δεύτερη θεωρία προτείνει ότι οι ελληνόφωνοι πληθυσμοί των περιοχών αυτών κατάγονται από τους αρχαίους Έλληνες αποίκους, οι οποίοι ενισχύθηκαν με Έλληνες Μοναχούς κατά τα χρόνια της βυζαντινής κατοχής της νότιας Ιταλίας. Χάρη στη δεύτερη θεωρία μπορούν να ερμηνευθούν οι έντονοι δωρισμοί στις διαλέκτους αυτές, οι οποίοι μάλιστα δεν απαντούν καν στις αρχαίες δωρικές διαλέκτους του ελλαδικού χώρου

1.1.1. Οι κατωϊταλικές διάλεκτοι

Η κατωϊταλική ομιλείται σε δύο, γεωγραφικά και γλωσσικά, ξεχωριστές περιοχές και, συγκεκριμένα, στην περιοχή της Μποβεσία, η οποία βρίσκεται στη νότια άκρη της Καλαβρίας), και στην περιοχή Σαλέντο ή αλλιώς Γκρέτσια Σαλεντίνα (Σαλεντινή Ελλάδα) της Απουλίας κοντά στην πόλη. Οι ομιλητές της Γραικάνικης διαλέκτου στην Καλαβρία ζουν στα χωριά Ορεινή Μπόβα (Bona Superiore), Γιαλός του Βούα (Bona Marina), Βουνί (Roccaforte del Greco), Κοντοφούρι ή Κοντοχώρι (Condofuri), Μπαγκαλάντι (Bagaladi), Πολίτζι (Polizzi), Αμμουδαλιά ή Αμυδαλέα (Amendolèa) και Γκαλιτσιάνο (Galliciano). Στο παρελθόν ομιλητές της Γκρίκο κατοικούσαν επίσης στα χωριά Χωριό (Chorio) και Παλιό Ραγούδι (Roghudi Vecchio), τα οποία όμως εγκαταλείφθηκαν μετά τις καταστροφικές πλημμύρες του 1971 και 1972. Οι ομιλητές της Γκρίκο στο Σαλέντο κατοικούν σε εννέα μικρές πόλεις, Καλημέρα (Calimera), Μαρτάνο (Martano), Καστρινιάνο ντε Γκρέτσι (Castrignano dei Greci), Κοριλιάνο ντι Οτράντο (Corigliano de Otranto), Μαλπινιάνο (Malpignano), Σολέτο (Soletto), Μαρτινιάνο (Martignano), Ζολίνο (Zollino), Στερνάτια (Sternatia).

Ο Έλληνας γλωσσολόγος Γεώργιο Χατζιδάκις και ο Γερμανός Gerhard Rohlfs, ανάγουν τις ρίζες της διαλέκτου στον αποικισμό της Μεγάλης Ελλάδας τον 8ο αιώνα π.Χ. λόγω της ύπαρξης ενός μεγάλου αριθμού δωρικών στοιχείων στη διάλεκτο.

Στην κατωϊταλική διάλεκτο συνυπάρχουν δωρικά κατάλοιπα, βυζαντινά στοιχεία, πληθώρα ιταλικών λέξεων καθώς επίσης και λέξεις από τις τοπικές διαλέκτους της περιοχής.

Τα ελληνικά της Κάτω Ιταλίας, καθώς είναι περικυκλωμένα από την ιταλική γλώσσα, έχουν δεχτεί και συνεχίζουν να δέχονται βαθύτατη επιρροή από αυτήν αλλά και από τις τοπικές λατινογενείς διαλέκτους σε όλα τα γραμματικά επίπεδα, δηλαδή τη φωνολογία, τη μορφολογία και τη σύνταξη, καθώς και στο λεξιλόγιο. Για τη γραφή τους χρησιμοποιείται αποκλειστικά το λατινικό αλφάβητο .

Η Ιταλική Βουλή έχει αναγνωρίσει τη γραικάνικη (ελληνική) κοινότητα του Σαλέντο ως «εθνική και γλωσσική μειονότητα» με την ονομασία Minoranze linguistiche Grike dell' Etnia Grico – Salentina (Γλωσσική Μειονότητα της Γκρίκο – Σαλεντίνικης εθνικότητας).